

Bir Umut Metafiziği Olarak Gabriel Marcel Felsefesi

Emel KOÇ*

ÖZET

Gabriel Marcel, teist varoluşçuluğun Fransa'daki ünlü simalarından biridir. Ona göre insan, tamamlanmış, son halini almış bir ürün olmayıp, oluş halindeki bir varlıktır. Yani insan somut bir durumdan bir diğerine geçecek surette daima yolculuk (seyir) halinde olan 'gezgin bir varlık', Marcel'in ifadesiyle bir homo viator'dur. Homo viator, bir umut insandır. Umut, onun için bir yaşam biçimidir. Umut, insanın dünya içindeki fiziksel seyri açısından olduğu kadar, kendini gerçekleştirme amacıyla Mutlak Varlığa yönelme sürecindeki metafizik seyri açısından da büyük önem taşır. Zira umut, kişinin kendini gerçekleştirme yolundaki kararlılığıdır. Mutlak gerçeklikle doğrudan bütünleşmeyi yani 'katılımı' temel alan Marcel felsefesinde kişi, umut ederek onayladığı ve tüm samimiyetiyle kendisine yöneldiği ya da umutsuzca reddederek yollarını ayırdığı Varlıkla ilişkisine göre kendi ontolojik anlam ve değerini fark edebilecektir. Umut, Varlık Sırrına bir katılım biçimi olduğu için o, insan varoluşunun ontolojik derinliğinin de bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: Umut, Umutsuzluk, Arzu, Tutsaklık, Sabır

The Philosophy Of Gabriel Marcel As A Hope Metaphysics

ABSTRACT

Gabriel Marcel is one of the famous faces of the theist existentialism of French. According to him, mankind is not a completed and finalized being; it is an existing being. In other words, mankind is a "travelling existence" that is always on a journey from one concrete condition to another and according to Marcel's expression mankind is a homo viator. Homo viator is a man of hope. Hope is a life style for mankind. Hope is very important for mankind not only for his physical journey on earth, but also for his metaphysical journey of tending himself to the Absolute Being intending himself to his own actualization. For, the hope is the determination of mankind of actualization of him. The person in the philosophy of Marcel that is based on direct integration with the reality, in other words "the participation", will be able to realize his ontological meaning and value according to the relationship with the Absolute Being he tends or regrets hopelessly. Because hope is a way of participation to the Secret of Being, it is an indicator of the ontological depth of the human being.

Key Words: Hope, Despair, Desire, Captivity, Patience

Gabriel Marcel (1889-1973)'in yapıtlarına ve hatta yaşamına damgasını vuran tema ya da temaların neler olduğunu sorgularsak, bunlardan ilkinin umut olduğunu söyleyebiliriz. 1930 ile 1960'lı yıllar arasında G.Marcel, istikrarla umut teması üzerinde

---

* Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Teknikokullar/ANKARA
E-mail: emelkoc20@yahoo.com

durmuş, umudun varoluşsal önemini birçok çalışmasında ya doğrudan doğruya umudun önemine dair ifadelerle başvurarak ya da felsefesindeki diğer kavramlarla umudu doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirerek vurgulamıştır. Ancak onun bu konuda kaleme aldığı en önemli* çalışmanın *Homo Viator: Introduction to a Metaphysic of Hope* (Gezgin İnsan: Bir Umut Metafizigine Giriş) adlı yapıtındaki *Sketch of a Phenomenology and a Metaphysic of Hope* (Bir Fenomenoloji Taslağı ve Bir Umut Metafizigi) isimli deneme¹ olduğu söylenebilir. Gerek adı geçen yapıtın gerekse denemenin ismi Marcel'e göre, 'durum içindeki varlık' olan insanın dünya içindeki fiziksel seyri açısından olduğu kadar, 'kendini gerçekleştirme' amacıyla Mutlak Varlığa yönelme sürecindeki metafizik seyri açısından da umudun önemine dikkatimizi çekmektedir.

Marcel'e göre insan, olmuş, tamamlanmış bir ürün olmayıp, oluş halindeki bir varlıktır. Yani o, somut bir durumdan bir diğerine geçecek surette daimi yolculuk halinde olan, *gezgin bir varlık*, Marcel'in ifadesiyle bir *homo viator*'dur. Homo viator, bir umut insanıdır. Umut, onun için bir yaşam biçimidir. O, geleceğe, yaşama, çevresine ya da başkalarına karşı umut içinde bir bekleyiş halindedir. Bu bekleyiş onu Mutlak Gerçekliğe götürecek olan bir varlık koşuludur. İnsanda varoluş duygusunu oluşturan şey umuttur. Bu sebeple umut, homo viator'un fizik ve metafizik yolculuğunun zorunlu bir parçasıdır; yani yolculuk boyunca yolculuğun rotasını diğer edimlerden çok umut belirleyecektir. Homo viator, her geçen gün kendisine yabancılaşan bir dünyada umut yoluyla kendisine ve dünyaya yabancılaşmayı reddederek yönünü tayin edebilecektir.

Dolayısıyla bu yolculuk esnasında insan nihai noktaya ulaşabilmek ya da yolunu kaybedebilmek seçenekleriyle karşı karşıyadır. Bu durumdaki insan Marcel'e göre *umut* ya da *umutsuzluk* arasında bir seçim yaparak kendi varlığını tam anlamıyla onaylayabileceği gibi onu reddedebilir de. Başka bir deyişle, Mutlak Gerçeklikle doğrudan bir bütünleşmeyi yani 'katılımı' temele alan Marcel felsefesinde kişi, umut yoluyla başkasına (ben-olmayana) açılmaya hazır bulunduğunu, kendisini tüm samimiyetiyle vererek başkasıyla bir ilişkiye girebileceğini gösterebileceği gibi, kendi ben'ini merkeze alıp, ben-olmayana kapılarını kapatarak, umut ve güven duygularından yoksun bir biçimde çaresizliğe düşerek kendisini gerçekleştirmekten vazgeçebileceğinin ipuçlarını da verebilir.² Şüphesiz Marcel felsefesinde insanın (ruhun) kurtuluşu, ancak 'umudun ontolojik derinliğini' tanımakla mümkün olabilecektir.

Umudun Marcel felsefesinde varoluş açısından önemi onun "...eğer çalışmalarımda, tüm diğerlerine hükmeden bir kavram varsa, o şüphesiz, sır olarak anlaşılabilir...umut kavramıdır"³ ifadeleriyle de teyit edilmektedir.

*Umut, Marcel'in pek çok çalışmasının konusunu oluşturmuş olsa da, onun bu konuda yukarıda adı geçen yapıtının yanı sıra bir diğer temel çalışması *Desire and Hope* adını taşımaktadır.

¹Gabriel Marcel, *Homo Viator: Introduction to a Metaphysic of Hope*, (Tr. Emma Craufurd), Harper and Brothers, New York, 1962, p.29-67.

²Roger Reneaux, *Egzistansiyalizm Üzerine Dersler*, (Çev. Murtaza Korlaelçi), Erciyes Üniv.Yayımları, Kayseri, 1994, s.86-87.

³Gabriel Marcel, *Philosophical Fragments*, (Tr.Viola Herms Drath), University of Notre Dame Press, Indiana, 1965, p.19.

Marcel felsefesinin ana temalarından birinin ‘umut’ olması şaşırtıcı değildir. Zira Marcel, Varlığa ilişkin soyut bir metafizik ile değil, ‘Varlığa dair somut tecrübeler’ ile ilgilenir. Aşk ve sadakat gibi umut da bu tür somut tecrübelerdendir. Ona göre, somut metafizik açısından ‘bir’ ile ‘çok’ arasındaki ayırmadan daha köklü bir ayırım, ‘dolmuş’ ile ‘boş’ arasındaki ayırmadır; yani ‘olması gerektiği gibi olan’ ile ‘anlam ve değerden yoksun olan’ arasındaki ayırmadır. Daha açık bir ifadeyle Marcel, ‘insanın ne olduğu’ ile değil ‘neye sahip olduğu’ ile değerlendirildiği ve fonksiyonlarıyla ön plana çıktığı modern dünyada saçmalık, yabancılaşma, yalnızlık, tedirginlik, bulantı gibi belirtilerle kendini açığa vuran ‘anlamsal boşluk’ duygusuna dikkatimizi çekmektedir. Zira bu duygunun farkına varan insanın, bu dünyanın anlamsal boşluğu karşısında bir anlam arayışı içerisine gireceğini ve bütündeki manayı ararken, kendi bütünlüğü ile gerçekleştirebileceği “...Varlığın bütünlüğünü amaçlayan...bir ilişkiye...”⁴ yöneleceğini belirtmektedir.

Bu sebeple Marcel düşüncesinin temel çabası, kendi somut biricikliği içerisinde kavranan ve kendisini etkin bir biçimde gerçekleştirmeye çalışan varolmakta olan birey ile, bireyi kuşatan Varlığın mevcudiyeti arasındaki sırlı ilişkiyi kavramaktır. Marcel felsefesinde yalnızca bireysel yaşam, bize sonsuzluğun yansıyabileceği bir ayna sunabileceği için Marcel, Varlığın bireysel ruha çağrısı ile ilgilenmektedir ve bu bağlamda bizi ‘ontolojik gereklilik’ (aşkınlığın gerekliliği) ifadesiyle yüz yüze getirmektedir.

Marcel’e göre, ‘varlık için ihtiyaç’ ya da ‘varolma ihtiyacı’ olarak ifade edilebilen ‘ontolojik gereklilik’, mevcut koşullardan memnuniyetsizlik duyup, bilimsel, felsefi, sanatsal ürünler ortaya koyarak kendini gerçekleştirme, tinsel bir tecrübe yaşama ya da soyut objektivite dünyasını aşma eğilimi gibi farklı farklı şekillerde görülebilen bir tür ‘varlığa susama’, ‘varlığa gereksinim duyma’ halidir.

Marcel, ‘ontolojik gereklilikten’ söz ederken kullandığı ‘varlık için ihtiyaç’ ifadesindeki ‘ihtiyaç’ kelimesinin ‘gereklilik’ anlamını tam olarak karşılamadığını belirterek⁵, ihtiyacın arzu edilen bir şey ile ilgili olmasına rağmen, ontolojik gerekliliğin bir objeye duyulan arzu olmayıp ‘talep edilen bir şeyle’ ilgili olduğunu ifade eder. Talep edilen şey, modern dünyanın ‘objektifleştirme’ ve ‘fonksiyonlaştırma’ eğilimleri doğrultusunda değer ve kutsallığını yitiren varlıktır. Bu durumda ontolojik gereklilik ifadesi varlığa duyulan ‘içsel bir gereksinimi’ ve ‘kendini gerçekleştirme’ ihtiyacını dile getirmektedir.

Bu gereksinime dair farkındalık, bireyi nihai noktada ‘problem-ötesi’ (meta-problematik) bir gerçeğe yönlendirecektir. Diğer bir deyişle, Varlığın çağrısına ruh, umut yoluyla yanıt vererek bir katılım tecrübesine girecektir. Bu perspektiften bakıldığında varlığın tüketilmesiyle kuraklaşan, varlık duygusunun yitirildiği bir dünyada Marcel felsefesi, insani tecrübenin “metafizik bir değeri”⁶ ve boyutu olduğunu ve insan tecrübesinin ontolojik değerinin varlıktan kaynaklandığı hatırlatmaktadır.

Marcel’in şu ana değin dile getirdiğimiz düşüncelerini gereği gibi anlayabilmek, felsefesindeki ‘varlık olmak’ ve ‘sahip olmak’ ile ‘sır’ ve ‘problem’ arasındaki ayırımın farkına varmayı gerektirir.

⁴ H.J.Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, (Çev.Ekin Uşşaklı), Dost Kitabevi Yay.Ankara, 2005, s.86.

⁵Gabriel Marcel, *Mystery of Being II*, (Tr.G.S.Fraser), St. Augustine’s Press, Indiana, 2001, p. 3.

⁶ Reneaux, *a.g.e.*, s.79.

'Varlık olmak' ve 'sahip olmak' Marcel felsefesinde birbirine indirgenemeyen iki kategori oluşturur. İnsanların çoğu zaman kendilerini sahip oldukları şeylerle özdeşleştirme eğiliminde olduklarını belirten Marcel, böyle bir eğilimin insanı objeler seviyesine indirgediğini; insanın, insan olarak değerini kaybetmesine neden olduğunu; hatta bu durumun insanın kendisini Mutlak Varlığa doğru metafizik bir yolculuktan mahrum etmesi anlamına geldiğini belirtir.

Oysa insan bir varlık (varoluş)tır. Varlık bir 'problem' olarak değil, bir 'sır' olarak değerlendirilmek durumundadır. Problemi belirleyen şey objektif olmasıdır. Bir problem, bana göre dışsal olan ya da 'bütünüyle önümde olan'dır. Bir problemin ortaya konması, herhangi biri tarafından yapılmış olabileceği anlamında, kişisel-olmayan bir tekniği gerektirir. Oysaki bir sır, 'ben' ile 'benim karşım' arasındaki ayrımın anlamını kaybettiği ben'i saran ve kuşatan, bizzat kendimin de bağlanmış olduğum bir şeydir. Sır, problem-ötesi veya teknik-ötesi diye isimlendirilebilen aşkın bir alana aittir. Bir problem en azından ilke itibarıyla çözümü mümkün olan epistemolojik bir esasa dayanırken, bir sır ise, çözülebilirlik kategorisini kendisine uygulamanın mümkün olmadığı ontolojik bir temele dayanır. Kısacası sır, varlık tecrübesiyle; problem, objektif bir düşüncenin bilebileceği objelerle iş görmek ister.

Metafizik düşüncenin bir sır üzerine yönelmiş düşünce olduğunu belirten Marcel'e göre sır, ne düşünülebilir, ne tasavvur edilebilir ne de ispat edilebilir. Zira bu tür yaklaşımlar onu objektifleştirmiş olur. Oysaki sır kendiliğinden anlaşılabilen, özgürlüğe bağlı olan, imana benzeyen bir çeşit somut sezgi ile bilinebilir. Bu bağlamda Marcel, 'ben'in sırrından yani beden ve ruhun birliğinin sırrından, daha açık bir ifadeyle 'bedene bürünmüş varlığın' sırrından söz eder. İnsanın beden ile ruhunun somut birliği gibi, özgürlük, aşk, sadakat, umut, güven v.b. edimler de sır olarak anlaşılacak durumundadır. Tüm bu sırlar Marcel'e göre, temel sırrın yani Varlık Sırrının görünüşlerinden veya şekillerinden başka bir şey değildir. Felsefenin ilk etkinliği ise, Varlık Sırrını tanımak olmalıdır.⁷ Bu durumda sorulması gereken temel soru Varlığın ne olduğu ve Varlık Sırrının nasıl tanınabileceğidir.

Öncelikle belirtilmelidir ki, varlığı tanımlamak onu bir problem olarak ele almak anlamına geleceği için, Marcel'e göre, varlık tanımlanamaz, ancak onun temel karakteristiğinin sır olduğu söylenebilir. Bir sır olarak varlık, olumsal olmayıp, zorunludur. O hem ebedi hem de tüketilemez olandır. Sahip olma kategorisinin problematik olanla benzeştiği, sahip olmanın daima 'sahip olan' ile 'sahip olunan' arasındaki dışsal ilişkilerle belirlendiği yerde varlık, dıştan çok içsel ilişkilerle yani Marcel'in ifadesiyle *katılımla* karakterize edilir. Zira insan, dış obje ve keyfiyetlere sahip olurken, varlığa canlı bir etkinlikte katılır.

Varlık bir obje olmadığı, 'ben' de bir varlık (varoluş) olduğum için 'Varlık nedir?' sorusu, 'ben kimim?' 'Varlık hakkında soru soran ben kimim?' sorusundan ayrılmaz. Daha açık bir ifadeyle ben, varlığın kendisini, ancak varlığımı inşa eden ve beni, ben yapan Varlığa katılımım durumunda kavrayabilirim.

O halde Varlığa nasıl katılabiliriz ya da somut bir biçimde Varlık tecrübesini nasıl elde edebiliriz? Marcel'e göre, varlığa katılımın üç düzeyi vardır: Benimki olarak bedenim tecrübesi ve duyumuyla gerçekleşen *bedene bürünme düzeyi*; aşk, umut, sadakat yoluyla gerçekleşen *komünyon düzeyi*; dua, mutlak umut ve yaratıcılık yoluyla insanın

⁷ Reneaux, *a.g.e.*, s.81-83.

kendisini Varlığın huzur ve saadetine açtığı *aşkınlık düzeyi*. Bir hiyerarşi oluşturan bu üç katılım düzeyi birbirlerine bağlı olarak anlaşılacak durumundadır. Kişinin kendi ruh-beden birliğini (bedene bürünme) sırlı bir biçimde kavrayışından ve duyu algısından başlayarak başka ben'lerle olan ilişkisine ve Mutlak Varlıkla olan ilişkisine kadar her üç düzey birbirine ayrılamazcasına bağlıdır. Marcel'e göre, Varlık Sırrına katılım, objektif bilgi ya da objektif ilişki tarzına karşıttır; yani varlık, ancak yaratıcı bir tecrübe ile kavranabilir. Ebedi olana katılımın yolu ancak yaratıcı etkinliklerdir. Zira kendisindeki yaratıcılığın kaynağını sorgulayan insan, doğal olarak bu yaratıcı gücü doğuran Tanrı ile karşı karşıya gelir. Bu ise, sahip olduğu şeylere indirgenemeyeceğini fark eden insanın aşk, sadakat ve umut gibi edimlerle Mutlak Varlığa yönelmesi demektir.

Anlaşılacağı üzere varlık, bir obje olmadığı için o, ne tasavvur edilebilir ne de ispatlanabilir, ne hesabı çıkartılabilir ne de belirlenebilir, ancak yaşanarak doğrulanabilir, tanınabilir ve kendisine yaklaşılabılır.⁸

Bu sebeple bireysel varlığı kendi bütünlüğü içinde tanıyabildiğimiz ölçüde varlığı varlık olarak yakalayabileceğimizi belirten Marcel'e göre, varlığı inkar eden bir doktrin için söylenebilecek tek şey "her şeyin beyhude..."⁹ olduğudur. Zira varlık, doluluktur. Varlık tecrübesi bütünlük tecrübesinden, bütündeki mananın kavranmasından ayrılamaz. Dolayısıyla varlığın inkar edildiği, tüketildiği, "...fonksiyon üzerine odaklaşan bir dünyada yaşam umutsuzluğa maruz kalır"¹⁰, çünkü böyle bir dünya boş ve anlamdan yoksundur.

Ancak Marcel'in altını çizdiği bu anlam boşluğu ve onun beraberinde getirdiği umutsuzluk, mutsuzluk, çaresizlik, ihanet gibi olumsuzluklar olmasaydı acaba umut, mutluluk, aşk gerçek değerini bulabilir miydi? ya da S. Kierkegaard'ın ifadesiyle söyleyecek olursak, yaşamda olumsuzlukların ya da umutsuzluğun olması insan adına bir "avantaj mıdır yoksa bir eksiklik midir?"¹¹

Kierkegaard'a göre, umutsuzluğun insan adına hem avantaj hem de eksiklik olduğu söylenebilir.¹² Zira insan, diyalektik bir varlık olması sebebiyle, onun için "umutsuzluk kaçınılmazdır."¹³ "...sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezi..."¹⁴olan insan Kierkegaard'a göre, 'kendi olma sürecini' umutsuzluk içinde yaşar. Umutsuzluk, bir açıdan insanın tinsel yönüyle tanımlanışının farkında olmayışıdır. Umutsuzluğundan habersiz olan kişi, tinsel bir varlık olduğunun bilincinde değildir. ¹⁵ Sonlu varlığı içine kapanan ve mutluluğu bu sonluluğunun içinde arayan insan, umutsuzluğa düşer. Bu açıdan umutsuzluk, zavallılıklarımızın yalnızca en korkuncu olmakla kalmaz, aynı zamanda mahvoluşumuzdur. Ancak bunun yanı sıra umutsuz olabilmek insan için sonsuz bir avantajdır da.¹⁶ İnsanların benliklerini nasıl pasif olarak unuttuklarını ya da aktif bir biçimde inkar ettiklerini ifade eden

⁸ Reneaux, *a.g.e.*, s.82.

⁹Gabriel Marcel, *Metaphysical Journal*, (Tr. Bernard Wall), Henry Regnery Co, Chicago, 1952, p.179.

¹⁰Gabriel Marcel, *The Philosophy of Existentialism*, (Tr. Manya Harari), The Citadel Press, New York, 1967, p.12.

¹¹ Sören Kierkegaard, *Ölümçül Hastalık Umutsuzluk*, (Çev. M. Mukadder Yakupoğlu), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1997, s.27.

¹² Kierkegaard, *a.g.e.*, s.27.

¹³ Kierkegaard, *a.g.e.*, (Önsöz) s. 10.

¹⁴ Kierkegaard, *a.g.e.*, s.26.

¹⁵ Kierkegaard, *a.g.e.*, s.39.

¹⁶ Kierkegaard, *a.g.e.*, s.27.

Kierkegaard'a göre, bireyin kendisini özgür bir tin olarak tanımasının yolu umutsuzluğunun farkına varmasından geçer.¹⁷Bu yönüyle umutsuzluk kendi derinliklerine yönelen bir ilişkinin sonucudur. Kendi umutsuzluğunun ve diğer insanların umutsuzluğunun bilincine varan, umutsuzluğun kaynağını Aşkın Varlıkla ilişkisinin kesilmesinde gören insan, bilinçli olarak Tanrıya inanma kararı vererek umutsuzluğunu umuda dönüştürebilme imkanına sahiptir.

Dolayısıyla Kierkegaard'a göre umutsuzluk, uyumsuzluğun değil, kendi derinliklerine yönelen bir ilişkinin sonucu olduğu için, benliğin gelişimi umutsuzluktan geçer.¹⁸

Karşıtların bir sentezi olması sebebiyle insan için umutsuzluğun kaçınılmazlığına değinen Kierkegaard gibi Marcel de, umudun ancak bizleri umutsuzluğa sürükleyen durumların olması halinde ortaya çıkabileceğini düşünür.

Marcel, umutsuzluğa düşme olasılığını insan için göz ardı eden tomacılığı (thomisme) eleştirerek, kendi metafiziğinin temellerini ızdırap, ölüm, ihanet, umutsuzluk, umut, iman, bağlanma, aşk gibi temalar üzerine kurar;¹⁹ insan varoluşunun belirsiz ve sırlı yönlerini derin bir metafizik kavrayışla değerlendirmeye çalışır.

Marcel'e göre umut, akıl yürütme yoluyla kavranabilecek olan bir fikir değildir. Umut, hepimizin aşına olduğu bir tecrübe olsa da, onun yapısını belirleyebilmek oldukça güçtür. Buna rağmen Marcel, umudun insan tecrübesinin ontolojik yapısıyla ilgili olduğunu gösterebilmek amacındadır. Umudun kişisel ben'in ötesine uzandığını ve intersübjektif olduğunu ifade eden Marcel'e göre, bu durumda umudun yapısını belirleyebilmek ya da taslağını oluşturabilmek, bir yandan somut insan davranışlarını intersübjektif bağlantılarını gözden kaçırmaksızın kavrayabilmeye diğer yandan ise, insan için umutsuzluğun ne anlama geldiğini fark edebilmeye bağlıdır.

Umutsuzluk ve Tutsaklık

Marcel, 'umud'u diyalektik gereği aynen Kierkegaard gibi 'umutsuzluk' ile ilişkilendirerek anlama eğilimindedir. O, içinde yaşadığımız dünyanın mutlak anlamda umutsuzluğa imkan sağladığını, ancak buna rağmen yalnızca böyle bir dünyanın karşı konulmaz bir umuda sebebiyet verebileceğini düşünür.²⁰ Umutsuzluğa teşvik edici unsurların olmadığı yerde Marcel'e göre, umut da varolamaz. Zira umut, bu umutsuzluk çağrısına karşı aktif bir mücadele ve zafer kazanma edimidir.²¹

Bu durumda "umutsuzluk ne anlama gelir?.....Umutsuzluk ediminin özü nedir?"²² gibi sorular umudun özelliklerini anlamamıza imkan verecektir.

Kierkegaard, umutsuzluğu 'ölümcül bir hastalık' olarak niteler. Ona göre, umutsuz kişi ölümcül bir hastadır. Bunun sebebi, bu hastalıktan ölünmesi ya da bu hastalığın bedensel ölümle sona ermesinden çok, hastalığın işkencesinin-can çekişirken ölemeden, ölümle savaşıyor gibi-ölememek olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla

¹⁷ David West, *Kita Avrupalı Felsefesine Giriş*, (Çev. Ahmet Cevizci), Paradigma Yay.İstanbul, 1998, s. 171.

¹⁸ Kierkegaard, *a.g.e.*, (Önsöz) s.11.

¹⁹ Reneaux, *a.g.e.*, s.84.

²⁰ Marcel, *The Philosophy of.....*p.28.

²¹ Marcel, *Homo Viator:.....*, p.36.

²² Marcel, *a.g.e.*, p.36-37.

ölümcül basta olmak, ölememektir; ancak burada yaşam, umudu yok etmekte ve umutsuzluk, son umudun yani ölümün eksikliği olarak karşımıza çıkmaktadır.²³

Ölüm en büyük tehlike olarak görüldüğü sürece, insanların yaşamdan bir şeyler beklediklerini ifade eden Kierkegaard, diğer bir tehlikenin (umutsuzluk) sonsuzluğunun keşfedilmesi durumunda ise artık ölüm için umut beslendiğini, ancak ölümün umut olması halinde ise, umutsuzluğun ‘ölememenin neden olduğu umutsuzluk’ haline dönüştüğünü belirtmektedir.²⁴

Marcel’e göre ise umutsuzluk, düzeltilemez görünen ve adeta felç edici olarak tanımlanabilen bir durum karşısında elimizin kolumuzun bağlı kalmasıdır. Marcel, yaşamımızda umutsuzluk deneyimi yoksa umudun da olamayacağını düşünür.

Geçici isteklere benzeyen ve kişinin varoluşunu etkileyemeyecek kadar sıradan olan umutlarla; umudun ‘arzu etmekle’ ya da ‘hesap yapmaktan öteye gidemediği’ biçimleriyle ilgilenmeyen Marcel, insan yaşamında nihai farklılık yaratacak olan umut örneklerini dikkate alır. Özellikle bir *tutsaklık* deneyimi sonucu ortaya çıkan umutlarla ilgilenir.

I. Dünya Savaşı esnasında zamanının bir kısmını Kızıl Haç örgütü adına çalışarak geçiren ve esir düşenlerin durumunu yakından izleme imkanı bulan Marcel, tutsaklık tecrübesinin ‘insan durumu’ açısından bir paradigma oluşturduğunu düşünür. Tutsaklık deneyimi ile hastalık deneyiminin yapısı, ona göre, benzerdir.²⁵ Tutsaklık tecrübesi pek çok deneyimi de beraberinde getirmektedir. Acı, yalnızlık, yabancılaşma, aşağılık duygusu, ölüm korkusu gibi. ‘Tutsaklık’ ve ‘hastalık’ felsefi düşünmeyi gerektiren temel insan deneyimlerindedir. Örneğin, kişisel meselelerim ya da ait olduğum grubun meseleleri olsun, bu meselelerle ilgili bir ‘yargılanma’ durumunda olduğumu varsayalım. Böyle bir durumda, yargılanmayı sona erdirecek bir kurtuluş yolu arayışına girişirim. İçinde bulunduğum hastalık, ayrılık, sürgün, kölelik v.b. durumdan ya da karanlıktan çıkmaya çalışırım. Bu türden durumlarda beni umutsuzluğa sevkeden şey, bir çıkmaz içinde olduğum ve bu çıkmazdan asla kurtulamayacağım, içinde bulunduğum çıkmazın habis bir ur gibi beni sarıp sarmaladığı duygusudur. Marcel’in metaforik bir anlatımla ‘karanlık’ terimini kullanarak ifade ettiği bu gibi durumları ‘umut’ duygusundan bağımsız bir biçimde değerlendirebilmek mümkün değildir. Bu türden her yargılanma bir tutsaklık biçimi olarak değerlendirilebileceği için Marcel’e göre, “...her umut, kurtuluşa yönelik umuttur...”²⁶ Umudun ve kurtuluştan birini diğerini ele almaksızın ele almak imkansızdır. Başka bir deyişle umut, yalnızca bir kişi kendi durumunu bir biçimde bir tür tutsaklık deneyimi olarak değerlendirdiğinde ortaya çıkar. Dolayısıyla bu durumda kurtuluş isteği doğal olarak oluşur. İnsan hayatında ‘yargılanma’ ve ‘tutsaklık’ içeren deneyimler ne denli az ise, Marcel’e göre, orada umutsuzluk ya da umut o denli az söz konusu olacaktır. ²⁷ O halde tutsaklık ya da tutukluluk olarak ifade edilebilen bir halin karakteristikleri nelerdir?²⁸ Tutsaklığın, bir tür abluka altında olmanın pek çok çeşidi vardır, ancak ister içsel bir yargılanma isterse bir savaş esirinin yargılanması olsun,

²³ Kierkegaard, *a.g.e.*, s.30.

²⁴ Kierkegaard, *a.g.e.*, s.30-33.

²⁵ Joseph J. Godfrey, *A Philosophy of Human Hope*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1987, p.104.

²⁶ Gabriel Marcel, *Being and Having*, (Tr. Katharine Farrer), Dacre Press, Westminster, 1997, p. 75.

²⁷ Marcel, *Homo Viator*:.....p.30, 59.

²⁸ Marcel, *a.g.e.*, p.30.

yargılanmanın yapısı Marcel'e göre her zaman aynıdır. Ortada bir imkansızlık vardır, özgür olmam mümkün değildir.

Başka bir deyişle, kendimi sanki kişisel edimlerimi etkileyen türden kısıtlama içeren, zorlayıcı bir varoluş tarzı karşısında rehine konulmuş gibi hissedirim.²⁹ Ancak burada sözü edilen, şüphesiz yalnızca dışımızdaki kısıtlamalar değildir. Bunun yanı sıra, şu anda içinde bulunduğumuz "...durumu...karakterize eden unsur, imkansızlık unsurudur; sadece hareket etmemizin, istediğimiz biçimde özgürce davranmamızın imkansızlığı değil, aynı zamanda hayatın belli bir doluluğa-anlama-ulaşmasının imkansızlığıdır. Bu, duyum (sensation) alanındaki, hatta daha kesin bir ifadeyle söylersek, düşünce alanındaki bir imkansızlıktır.³⁰ Bu tür imkansızlıklarla kendisini gösteren "her tutsaklığın, yabancılaşmanın doğasıyla benzerlikleri bulunduğunu"³¹ ifade eden Marcel, yargılanma (tutsaklık) ve dolayısıyla 'yabancılaşma' sonucu yitirdiğimiz bütünlüğümüzü yeniden kazanabilmek için harekete geçmemiz gerektiğini düşünür. İşte bu bağlamda umut, tutsaklığa neden olan unsurlara karşı harekete geçme ve onların üstesinden gelme edimidir. Dolayısıyla beni de ilgilendiren şeylerin tehlikeye girmesi durumunda risk almam, bir şeyler yapmam gerekir. Yani bir 'seyirci' gibi kalmak yerine duruma 'dahil olmam', katılmam gerekir. Bu sebeple Marcel'e göre, "bu türden bir tutsaklığın başlıca karakteristiği benim bizzat duruma müdahil olmamdır."³²

Marcel'in bu bağlamdaki örneği, tedavi edilemez düzeyde hasta olan bir insana ilişkindir. Hastalığının tedavisi mümkün olmayan, hastalığı olumlu bir seyir göstermeyen bir hasta düşünelim. Böyle bir durumda, 'hastalığının tedavisinin mümkün olmadığı' yargısına hasta ya kendi başına varmıştır ya da doktorlar bu durumu hastaya bildirmişlerdir. Hasta bu durumu kabullenebileceği gibi kabullenemeyebilir de. Hastanın kendi durumuna dair bizzat vereceği karar, zaman içinde kendine ilişkin tahmini destekleyebilecek ya da onu yanlışlayabilecek bir unsur haline gelebilir. Hastanın kendine ilişkin tahmini kabullenmesi hastanın çöküşüne neden olabileceği gibi, bu tahmini kabullenmemesi ise yalnızca durumunu inkar etmesinden ibaret olmayabilir. Hatta daha da önemlisi bu kabullenmeyiş zaman içinde kendisine dair tahminleri yanlış* çıkaracak-umut ederek sonuca etki edebilir-bir faktör haline de gelebilir. Marcel'e göre, burada önemli olan hastanın sözü edilen tahmine bizzat müdahil olup olmamasıdır.

Başka bir deyişle, hastanın kendi durumuna yönelik tavır ve tutumu sonuç açısından bir fark yaratabilecek durumdadır. Çünkü iyileşmesinin imkansız olduğuna karar veren hastanın kendisi olmayıp başkaları ise bu durumda, hastaya belli bir

²⁹ Marcel, *a.g.e.*, p.30.

³⁰ Marcel, *a.g.e.*, p.30.

³¹ Marcel, *a.g.e.*, p. 30.

³² Godfrey, *a.g.e.*, p.104.

*Umut eden kişinin umut ederek sonuca etki edebileceği düşüncesinde ilk bakışta adeta bir inanılmazlık vardır. Umut etme aslında bir tür kendi kendini telkin yöntemi olarak kabul edilirse, burada bir ikna etme gücü ortaya çıkmaktadır. Ancak Marcel umudun yalnızca sübjektif bir eğilim ya da faydalı bir dürtü olmadığını söyleyerek böyle bir yorumu reddetmektedir. Umudun sonuç açısından nasıl bir fark yarattığına dair Marcel'in değerlendirmeleri gayet kapsamlı olmakla birlikte, bu değerlendirmelerin özü onun 'umut etmek' ile 'istemek' arasında yaptığı ayrıma odaklanır. İsteğin ağızlı ve bizzat kendim için olmasının aksine umut, 'kendimiz, bizim için umut etmek' anlamına geldiği, sevgide temellendiği ve istenilen sonucun mutlaka gerçekleşmek zorunda olduğu düşüncesiyle yola çıkmadığı için Marcel'e göre, umut etmek, sonucu etkileyebilecek bir fark yaratabilir.

hareket alanı, belli bir itiraz olasılığı bırakılmıştır.³³ Bu örnek, bir yazgıyı bizzat kendi kararımız doğrultusunda kabul etmeden önce ona kolayca teslim olmamız gerektiğinin ipucunu verir.

Marcel, belli bir yazgıyı kendi yargımızla kabul etmeden önce daima varmış gibi görünen bir tür teslim oluş (boyun eğme) halinin umutsuzluk ediminin özünü oluşturduğunu düşünür.³⁴ Bu bağlamda teslim olmak, kelimenin en güçlü anlamı dahilinde, yalnızca bizim hakkımızda verilen hükmü kabul etmek ya da kaçınılmaz olanı, kaçınılmaz olarak kavramak değildir; bu hükmün karşısında adeta parçalara ayrılmak, kaçınılmaz olanın karşısında silah bırakmaktır.³⁵ Böyle bir ‘parçalara ayrılma’ derin bir umutsuzluk haline dönüşerek bir tür nihilizme dek varabilir.

Bu sebeple, umutsuzluğun ilkesi haline gelen ‘hayatın boş ya da saçma olduğu’ ifadesi ile kişinin kendisini gerçekleştirememesinin ilişkili olduğu görülür. Zira umutsuz kişi kendini bir tür içsel isteksizlik ile kendi dışındakilere ve dünyaya kapayarak intihar yolunu bile tercih edebilir. Böyle bir dejenerasyon şüphesiz kynik felsefede uç bir örneğini gördüğümüz yalıtılmış bir yaşama ve başkalarına güvenden yoksun olan bir egoizme ortam hazırlar.³⁶

Umutsuz kişinin aksine umut eden kişi “yaşamdaki trajik öğeleri pekala kabul etse de, bunların kendisini parçalara ayırmasına, dikkatini başka yöne çevirmesine izin vermez.”³⁷ O, umutsuz insanın aksine başkalarına ve dünyaya bağlıdır. Zira umut, bireyi başkalarından izole eden bir his olmayıp, onun aktif bir biçimde diğerlerine bağlanmasını esas alan bir edim, bir birlik ilkesidir.

Marcel, tutsaklığı (umutsuzluğu) ve dolayısıyla umudu, ‘zamana dair bilinçle’ ilişkilendirerek değerlendirir. O, umutsuzluk ve umut arasındaki karşıtlığı kapalı ve açık zaman arasındaki karşıtlığa benzetir.

Marcel’in ‘açık zaman’ olarak adlandırdığı şey, insan varoluşunun bir parçası olan zamandır. “...biz (onu) umudun bir yayılımı olarak düşünmek dışında düşüneyiz.”³⁸ Açık zaman Varlığın zamanıdır. Nitelikli bir zamandır. Umudun, aşkın ve sadakatin zamanıdır. Oysaki Marcel, umutsuz kişi için zamanın akmadığını düşünür. Umutsuz kişi işlerin hep böyle devam edeceğine, değişmeyeceğine ve düzelmeyeceğine inanır. O, geleceği de sıkıcı şimdiki zamanın saf bir tekrarı olarak ön gören korkunç bir monotonluk aleminde yaşar.

Dolayısıyla umutsuzluk Marcel’e göre her şeyden önce kendisini bir ‘kapalılık’ tecrübesi olarak gösterir. Umutsuzluk, bir yönüyle, zamanı fişi çekilmiş gibi düşünmek ya da durdurulmuş bir zamanda yaşamak gibidir.³⁹ Zira geleceğin de tekdüzelik açısından bugünden farksız olacağını düşünen insan için verimli olarak kullanılacak zamandan söz edilemez. Umutsuzluğa düşmek bu perspektiften bakıldığında kişinin

³³ Marcel, *Homo Viator*:.....p.37.

³⁴ Marcel, *a.g.e.*, p. 37.

³⁵ Marcel, *a.g.e.*, p.37.

³⁶ J. E. Grady, “Marcel and Hope: Loyalty and The Person”, *Journal of The British Society for Phenomenology*, Vol.4 No.3, October-1973, p. 257.

³⁷ Grady, *a.g.m.*, p.257.

³⁸ Marcel, *The Mystery of*.....II., p.181.

³⁹ Gabriel Marcel, “Desire and Hope”; *Readings In Existential Phenomenology* (Ed. N.Lawrence, D. O’Connor), Prentice-Hall, 1967, p. 281.

tutsaklığını pekiştiren saçmalık, yalnızlık, imkansızlık gibi faktörlerin sürekli olarak tekrarlanması ve onun zamanın yeni bir şey getirmeyeceğine inanması anlamına gelir.

Ancak diğer yönüyle umutsuzluk, kaçınılmaz olarak görüleni olduğu gibi kabul ederken, çoğu zaman korkulan ve endişe edilen şeylere dair takıntılı bir bekleyişi de içerdiği için umutsuzluktaki zaman kavramı ‘sabırsızlıkla da’ doğrudan ilgilidir.⁴⁰ Umut eden kişi, harekete geçmeye istekli olan, karşılaşılabilecek olan şeylere karşı hazır bulunmayı gerektiren ‘aktif bir bekleyiş’ (bir tür içsel aktivite içeren bekleyiş) halinde iken, umutsuz kişi, bekleyemez ve sabredemez.

Marcel bu bağlamda, açık ve kapalı zamanla da ilişkilendirdiği ‘aktif bekleme’ ile ‘tembel (atıl) bekleme’ arasında ayırım yaparak, değerlendirmelerini sürdürür. Tembel bekleme, kişinin hevesinin kalmadığı bir bekleyiştir. İntersübjektif bir ilişkiye imkan vermeyen bu tür bekleyiş acelecidir. Örneğin umutsuzluğa kapılan savaş esirleri genelde kaçma isteğinin altında ezilirler. Marcel’e göre, aslında bu tür bir “kaçış denemesi umutsuzluğun yaptığı çağrıdan kaçış”⁴¹ anlamına gelir. Oysaki ortaya çıkacak sonuçlara güvenmek, zamanı açık olarak kabul edebilmek, aktif bekleyişi ya da umudu getirecektir. Aktif bekleme ile umut arasında birebir olmasa da çok yakın benzerlikler olduğunu⁴² düşünen Marcel, esaret koşulları altında bile aktif bekleyişini sürdüren ve mutluluğa kapı aralayan esirler olduğunu ifade eder. Aktif bekleme (umut) esas itibarıyla aksiyona dayanır. Bu sebeple umudun bekleyişi bir boyun eğme değildir. “...umut her şeyden önce yargılanmayı benliğin tamamlayıcı bir parçası olarak kabul etmek anlamına gelir, fakat bunu kabul ederken kendisini belli bir yaratıcı sürecin iç işleyişi tarafından sindirilmeye ve dönüştürülmeye göre ayarlanmış olarak görür.”⁴³

Bu sebeple umut eden kişi doğal olarak rahattır. O, yaratıcı varoluş sürecinin kendisinde ve başkalarında gerçekleşmesine izin vermiştir. Bu durum ‘sabır’ olarak nitelendirilir. Sabır, zaman içinde benliğin gelişimine imkan verecektir. Umut eden kişinin sabrı, gelecekte hiçbir şeyin değişmeyeceğini ısrarla ifade eden umutsuz kişinin boyun eğişinden tamamen farklıdır.

Umutla ilişkilendirilen aktif bekleyiş, sabır, olayları ihtiyatlı bir biçimde kabulleniş, şüphesiz irade ile ilintili olarak düşünülme durumundadır. Marcel’e göre, ‘umut’ ve ‘irade’ arasında yakın bir bağ vardır. Bu konuda filozof, *The Philosophy of Existentialism*’de şunları söylemektedir:

“...atıl bir umut fikri bana ifade olarak çelişik görünmektedir. Umut bir tür kayıtsız bekleyiş değildir; o, aksiyonu destekler ya da onun önünde gider....Böylece onun irade ile....benzerlikleri vardır. İrade, olasılıkları hesaplama konusunda aynı reddedişi zihnine yerleştirir....bu yüzden umut, kendine bağlı olmayan şeyle ilişkilendirildiğinde irade olarak tanımlanamaz mı?”⁴⁴ Görüleceği üzere Marcel, genel bir prensip olarak umudu, insanın gücünün yetmediği konularla ilişkilendirir.⁴⁵ Ona göre her şey, umudun bende olan, benim içsel yaşam alanıma giren şeylerden daha çok, benim olası eylemlerimden bağımsız olarak ortaya çıkabilen şeyler üzerine inşa edildiğini gösterdiği için-giden birinin geri dönmesi, düşmanın yenilmesi ve barış için

⁴⁰ Godfrey, *a.g.e.*, p. 106.

⁴¹ Marcel, *a.g.m.*, p.281.

⁴² Marcel, *a.g.m.*, p.281.

⁴³ Marcel, *Homo Viator*:.....p.39.

⁴⁴ Marcel, *The Philosophy of*.....p. 33.

⁴⁵ Godfrey, *a.g.e.*, p. 114.

umut etme gibi-filozof, bir tanım denemesine girişerek umudu irade olarak tanımlayabilir miyiz diye sormaktadır. Bu açıdan bakıldığında umut, iradenin özel bir hamlesidir. Muhtemelen kişinin kendi kontrolü dışındaki şeylerle ilişkilendirildiğinde umudu, irade olarak tanımlayabilmemiz mümkündür.⁴⁶

Öte taraftan Marcel'e göre, umutsuzluğun yalnızca tembellikle açıklanabilecek bir bekleyişi içerdiği sonucuna ulaşmak yanıltıcı olacaktır. Zira umutsuzluk, takıntılı bir bekleyişi yapısında barındırdığı için bu 'sabitlenme', insandaki şevki kırmakta, aktif mücadele fikrini tehlikeye atarak bir kayıtsızlık haline neden olabilmektedir.⁴⁷

Bu sebeple Marcel, umutsuzluğu, insan varlığının esasını oluşturan unsurları etkileme açısından olumsuz bir işlevi olan, bir tür 'büyü' ya da 'büyülenmişlik' gibi görür. Kavranması güç olan bir paradoksla umutsuz kişi, kendi çaresizliğinin zarureti ile büyülenmiş gibidir. ⁴⁸ Onun açısından hiçbir çıkar yol yoktur. Çıkar bir yol bulamadığı bir duruma takılıp kalan, ancak bu durumu gerçekte kabul edemeyen insan, bu nedenle kendisini içsel olarak tüketmektedir. Korku ile kendi üzerine kapanan ve başkalarıyla tüm canlı ilişkilerini kesen umutsuz insan yalnızlık cehennemi içerisindedir.

Arzu, İyimsizlik ve Umutsuzluk

Marcel felsefesinde umutsuzluğun, aynı zamanda, arzu ile ilintili olduğu görülür. Bu sebeple filozof, 'arzu' ile 'umut'un birbirine karıştırılmaması gerektiği konusunda bizi uyararak, umutsuzluğun arzunun bir uzantısı olduğunu ifade eder.

Arzu esas itibarıyla ısrarlı, aç gözlü, belli bir anlamda ben-merkezci iken, umut bunların hiçbirini değildir.⁴⁹ Umut, umut eden kişiden daha fazlasını gerektirdiği için yani umut eden kişiyle sınırlı kalmayıp onun ben'inin ötesine uzandığı için Marcel, umudun Varlıkta temellendiğini düşünür.

Arzu ise, kişinin tatmin etmek istediği bir ihtiyaç ile ilgilidir. Yani 'arzu etmek daima bir şeyi arzu etmektir.' Bu sebeple arzu edilen şey, esas itibarıyla her zaman benim için arzu edilen bir şey olup "...sahip olma."⁵⁰ alanına aittir. Bu nedenle arzu, ben-merkezcidir. Umulan ya da hayal edilen tatmin, tamamen farklı kaynaklara yönelik olsa da, arzu edilen şeylerde ortak olan bir nokta vardır. Şimdiye kadar umulmayan ve hatta varlığı hissedilmeyen bir ihtiyacın farkına varmakla birlikte, kişinin bir bekleyiş içine girmesi ve bu bekleyişi kendisine maletmesidir.⁵¹

Bu durumdaki kişi, arzu ettiklerini gerçekleştirebilme ve ihtiyacını tatmin edebilme imkanı bulamazsa bu bekleyiş, kendisi açısından gerilimi yüksek yıkıcı bir tecrübeye dönüşebilir.

Başka bir deyişle, "arzu, sübjektif bilince tam anlamıyla....açık olmayabilen belli bir aktüel durum ile aynı anda ulaşılabilir de olması gereken hayali bir tatmin fikri arasındaki bir gerilim durumunu içerir."⁵² Arzu edilen şeye sahip olma isteğinin yoğunluğu arttıkça bu gerilim, arzu eden kişiyi tahrip eden boyutlara ulaşabilir. Marcel

⁴⁶ Godfrey, *a.g.e.*, p. 114-115.

⁴⁷ Marcel, *Homo Viator*.....p.42.

⁴⁸ Marcel, *a.g.e.*, p.42.

⁴⁹Gabriel Marcel, *Presence and Immortality*, (Tr. Michael A. Machado), Duquesne University Press, Pittsburgh, 1967, p.183.

⁵⁰ Marcel, *Being*.....p.162.

⁵¹ Marcel, *a.g.m.*, p. 279.

⁵² Marcel, *a.g.m.*, p.279.

bu konuda şunları söyler: “Arzu etmek, bir bakıma, sahip olmaksızın sahip olmaktır. Arzunun özsel bir parçası olan bir tür yakıcılığın ya da acının olmasının sebebi budur....Açgözlülük ve benim sahip olduğum, sahip olmuş olduğumu düşündüğüm şeyi kaybedebileceğim ve artık sahip olmayacağım düşüncesi çerçevesinde hissettiğim acı arasında mutlak bir denge de vardır.”⁵³ Arzu ettiğimiz şeylerin sahip olma alanına ait olduğu düşünüldüğünde arzu ve açgözlülükle ilgili eğilimlerin ve sahip olduklarımızı kaybetme endişesinin “kemiren bir acıya”⁵⁴ dönüşebileceğini fark etmek zor değildir.

Bu sebeple Marcel, Spinoza'nın ‘umut’ ve ‘koru’ arasında kurduğu ilişkiye dikkatimizi çekerek, Spinoza'nın umut tanımının umudun matlaştırılarak arzuya dönüştürülmesinin bir örneği olduğunu ifade eder. Umudun bir gelecek hayalinden ya da konuları hakkında şüphelerimizin olduğu geçmişteki bir şeyden kaynaklanan değişken bir sevinçten başka bir şey olmadığını ileri süren Spinoza'nın bu yaklaşımına karşılık Marcel, geçici işlerle uğraşmanın verdiği huzursuzluğu vurgulamak suretiyle, arzu ve korku arasında bir ilişki kurmanın daha makul olacağını belirterek⁵⁵ bir değer olarak umuda dikkat çeker.

Arzunun temel özelliği sabırsız olmasıdır. Arzu edileni gerçekleştirme yolundaki her gecikme, bu tutkulu bekleyişi sekteye uğratacağı, tatmini azaltacağı için bekleme söz konusu bile edilemez. Bu sebeple o, adeta zamana karşı koyar. Dolayısıyla arzunun arzu olmak bakımından hiçbir itiraz kabul etmeyeceği söylenebilir. Her itiraz bir erteleme sebebi olarak görülebileceği için arzu, itirazlara aldırmaz. ‘Arzu’ ve ‘umut’ arasındaki temel farklılık, ilkinin hiçbir ertelemeye tahammül edemezken, ikincisinin aktif bir bekleyiş halinde olmasıdır.⁵⁶

Arzu ve umut arasındaki ayrım, Marcel’i daha temel bir ayrıma, ‘intihar’ ve ‘fedakarlık’ arasındaki bir ayrıma yönlendirir. Ona göre, intihar ve fedakarlık arasındaki farklılık tamamıyla umuda dayanmaktadır. Umuttan yoksun bir fedakarlık olamayacağını düşünen Marcel, böyle bir fedakarlığın intihardan farklı olmadığını belirtir.⁵⁷ Bu yönüyle düşünüldüğünde umut ve fedakarlığı tamamlayıcı bir diğer tecrübenin ‘sevgi’ olduğu kolayca görülür.

Marcel’e göre ‘arzu’ ve ‘umut’ gibi, ‘iyimserlik’ ve umudu da birbirine eşdeğermiş gibi göstermek yanıltıcıdır. Umud, iyimserliğe karşıttır. İyimser kişi, duygusal ya da akılsal sebeplerle ‘herşeyin yolunda gideceği’ mantığıyla hareket eder. O, dayanak noktasını içten yaşanmış ve kavranmış bir tecrübeden değil, zıtlıkların yumuşayabileceği ve genel bir uyum içerisinde eriyebileceği noktasından alır. İyimser kişi, belli bir mesafeden izlediği sonuçları genelleştirmekte tereddüt etmez. İyimserlik ‘ben’ düşüncesine sıkı sıkıya bağlı olup, katılım tecrübesinden yoksundur. Oysaki umut, ‘ben’ değil, ‘sen’ ya da ‘biz’ üzerinde odaklanmıştır.⁵⁸

⁵³ Marcel, *Being*.....p.162.

⁵⁴ Marcel, *a.g.e.*, p.135

⁵⁵ Martin A. Bertman, “Gabriel Marcel on Hope”, *Philosophy Today*, Vol XIV, Num.2/4, Summer 1970, p.102.

⁵⁶ Marcel, *a.g.m.*, p.280.

⁵⁷ Marcel, *Being*.....p. 88

⁵⁸ Marcel, *Homo Viator*.....p.33-36.

Umudun taslağını şekillendirmeye çalışırken Marcel'e göre, arzu ve iyimserliğin yanı sıra, 'hayal etme' ile 'umut' arasındaki bağlantıyı da gözden kaçırmamamız gerekir. Daha net bir ifadeyle umutsuzlukta endişe edilen bir sonuçtan kaynaklanan bir tür 'büyülenmişlik' durumunun söz konusu olması gibi, umutta da umut edilen bir durumdan kaynaklanan bir tür 'büyülenmişlik' söz konusu olabilir mi? Yani kişi, umudunun gerçekleştiğini hayal ettiğinde daha yoğun bir şevkle mi umut etmeye devam etmektedir? Ya da umudun spesifik bir hal alması doğru mudur?

Şüphesiz hayal etme bir bakıma bir şeye sabitlenme (odaklanma) anlamına geliyorsa, hem umutsuzluk hem de umut için bu tür sabitlenmeler söz konusu olabilir. Ancak umut Marcel'e göre, tek bir spesifik form üzerinde ısrar eder ve kendisini ayrıntıya indirirse o zaman yanılısamaya doğru kayar. "...umut, hayali ne denli aşarsa bu sayede umut ettiğim şeyi hayal etmekten kendimi alıkoyabilirim..."⁵⁹ Arzunun aksine, takıntı ya da sabitlenme konusu olmaksızın hayal edebilen umut, kaçınılmaz olanla yüz yüze gelse bile, boyun eğmeksizin kaçınılmaz olanı olduğu gibi kabul edebilme becerisine sahiptir.

Ancak umut eden kişinin hayal kırıklığına uğradığı bir durumda bile, kaçınılmaz olanı olduğu gibi kabul edebilmesi kolay anlaşılabilir bir durum mudur?

Kurtuluş Umudu, Hepimiz İçin Umud

Umud konusunda önemli sorulardan birisi, kişinin umudunu belli bir obje ya da konu üzerine sabitlemesi ve bunu amaç haline getirmesi durumunda bir hayal kırıklığı ile karşılaşılırsa umuda ne olacağı sorusudur? Marcel hasta örneğine dair değerlendirmelerinde bu konuya açıklık getirir. Bir hastanın belli bir tarihe kadar iyileşmeyi umut etmesi Ona göre doğru değildir. Zira o vakte kadar iyileşemezse umutsuzluğa düşecektir.

Marcel bu örnekte, zaman sorunundan daha önemli şeylerin de olduğunu düşünür. Hastanın iyileşme fikri zamanla saflaşır ve şekil değiştirerek, 'iyileşmezsem her şeyimi kaybederim' haline dönüşebilir ki bu 'naif bir biçimde iyileşme ile kurtuluşun özdeş tutulması' anlamına gelir. Ancak hasta belirlenen vakte kadar iyileşmezse, her şeyini kaybetmeyeceğini yalnızca soyut bir biçimde kabul ederek değil, aynı zamanda varlığının derinliklerinde de -yaratıcı sürecin etkisiyle, sabır yoluyla-kavraması halinde onun iyileşme ya da iyileşmemeye dair içsel tavrı köklü bir değişime uğrayacaktır. Bu suretle kişi sabır ile, özgürlüğünü ve rahat olabilme becerisini tekrar kazanabilecektir.⁶⁰ Dolayısıyla burada görüleceği üzere, bir yazgıyı olduğu gibi kolayca kabul etmek yerine söz konusu duruma dair kendi yargısı ile tavrını sergileyen kişi, umudun-kendisine karşı kullanılan tahmine-atıl bir biçimde boyun eğmeme özelliğine de örnek teşkil edecektir. Ancak bu örnekteki bir diğer önemli husus, 'iyileşme her şey demek değildir' düşüncesinden hareketle kişisel tavrını ortaya koyan hastanın başlangıçtaki iyileşme umudunun zayıflayabilme ya da kaybolabilme olasılığıdır.

Görüleceği üzere kişi, umudunu belli bir obje ya da konu üzerine kurması ve onu amaçlaması durumunda kendi umudunu koşullara bağlamış ve dolayısıyla onu sınırlandırmış demektir. Bu sebeple Marcel, umudun bir *üstesinden gelme metodu* ile işbirliği içinde olduğunu düşünür. Bu metot sayesinde düşünce, "...başlangıçta

⁵⁹ Marcel, *a.g.e.*, p.45.

⁶⁰ Marcel, *a.g.e.*, p.46.

belirleyici olduğu kabul edilen imgeler ve formülasyonların üzerine yükselebilir.”⁶¹ Bu ise, umudun yapısı gereği, “...başlangıçta kendisine bağlı olarak görüldüğü tikel konuları kaçınılmaz olarak aşmaya...”⁶² yönelmesi, onların ötesine yükselebilmesi anlamına gelir. Böylece kişi umudunu bir obje ya da konuya odaklaşmaktan kurtarıp başlangıçta bağlı olduğu tikel konuları aşmaya başladığı andan itibaren, belli bir yaratıcı varoluş sürecinin hem kendinde hem de başkalarında *sabır* yoluyla gerçekleşmesine izin verecektir. Bu suretle umut eden kişi, sessizlik ve alçak gönüllülük içerisinde güvenle geleceğe yönelebilmek imkanı bulacaktır.

Böylece bir yanda belli bir objeyi ya da konuyu amaçlayan sınırlandırılmış ve bu sebeple hayal kırıklığına maruz kalabilme olasılığı yüksek olan bir umut varken, diğer yanda her türlü hayali tasarımı aşan, herhangi bir koşula ya da kısıtlamaya tabi olmayan mutlak güven duygusuyla hareket eden ‘mutlak umut’ vardır.

Daha açık bir ifadeyle Marcel’e göre, en azından teorik olarak hiçbir koşul ya da kısıtlama içine girmeden mutlak bir güven duygusu içine kendisini bırakan ve bu sayede olası tüm hayal kırıklıklarını aşan ve teslim olmanın güven duygusunu tecrübe eden kişinin içsel doğasını bir ölçüde kavrayabilmemiz mümkündür. Umudun ontolojik konumunu belirleyen şey işte budur-mutlak bir imandan ayrılamayan, tüm koşulları ve bu nedenle de, ne olursa olsun, her türlü tasarımı aşan mutlak umudun olmasıdır.⁶³

Hiçbir koşul ve sınır koymaksızın mutlak anlamda umut eden kişi aynı zamanda mutlak bir teslimiyet ve güven duygusunu da tecrübe eder. Mutlak umut ve güven ise ancak Mutlak Varlığa yöneliktir. Şüphesiz belli bir konuya yönelen her koşullu umut örneği, kendi ötesine koşulsuz umudun temelini oluşturan Mutlak Varlığa yönelecektir. Ancak Mutlak Varlığa beslenen mutlak umut ve güven, umudun gerçek doğasını yansıtabilecektir.

Ulaşmış olduğumuz şu nokta itibarıyla Marcel felsefesinde, mutlak umudu olan bir insanın spesifik hiçbir şey umut etmediği için hayal kırıklığına da uğramayacağı gibi bir sonuca ulaşılabilir mi? ya da mutlak umut olumsuzlukların başımıza gelmeyeceği konusunda ilahi bir garanti olarak yorumlanabilir mi gibi sorularla karşı karşıya geliriz.

Marcel’e göre şüphesiz ‘hayır’. Marcel, mutlak umudu hayal kırıklığından muaf tutmaz. Mutlak anlamda umut eden kişi de, belli bir konuya ‘sabitlenme’ anlamında (umudun odak noktası olması anlamında) olmasa da hayal kırıklığı riskini her zaman taşır. Ancak mutlak umudu olan kişi, hayal kırıklıklarına yenilmeksizin hayal kırıklıklarına uğrayabilir; yani bu hayal kırıklıkları onu alt edemez. Burada görüleceği üzere ciddi bir ikilem söz konusudur. Belli bir şeyi umut etmek, hayal kırıklığı riski taşır ve koşul koyar. Mutlak umut ise, koşulsuzdur ve umut edilen şeyden vazgeçerek güven duygusu ile hayal kırıklığına uğrasa bile onun üstesinden gelebilmektedir. Ancak bu bağlamda şöyle bir soru akla gelir: Tüm tikel konuların üstüne yükselerek belli bir şeyi umut etmeye son vererek, mutlak umuda yönelmek umut edilen şeyden vazgeçmek anlamına gelmez mi? -Hastanın başlangıçtaki iyileşme umudununun zayıflaması ya da kaybolması gibi-Burada Marcel’in vatansever esir örneği bize yol gösterecektir. Vatansever bir esirin umudu öncelikli olarak kendisinin serbest bırakılması ya da

⁶¹ Marcel, *a.g.e.*, p.46.

⁶² Marcel, *a.g.e.*, p.32

⁶³ Marcel, *a.g.e.*, p.46.

ülkesinin özgürlüğe kavuştuğu günü görmek olmayıp, kendisi göremeyecek olsa dahi vatanının özgürlüğe kavuşmasıdır. Onun kendisinin vatanının özgürlüğünü bizzat görememesi olasılığını da hesaba katarak umutsuz olma gibi bir hakkı yoktur. Burada Marcel tarafından umutsuzluğa düşmenin bir anlamda vatana ihanet olduğu, umut etmenin vatanın kurtuluş yolunu hazırladığı, vatansever ile vatani arasındaki bağı kuvvetlendirdiği, aksinin ise bu bağı zayıflattığı bir durum söz konusu edilmektedir.⁶⁴

Bu örnekteki vatanseverin umudu, sözü edilen ikilemin gerilimini azaltmış görünmektedir. Yani Marcel, 'belirli bir umut' ile 'mutlak umut' arasındaki ikilemi çözümlerken, tüm umutların özünde kurtuluş umudunun olduğunu; kurtuluş umudunun ise bireysellik tanımadığını, yalnızca kendim için olmayıp hepimiz için olduğunu ifade eder. Vatanseverin umudu bir şey isteyen-ülkesinin özgürlüğünü görmek-bir umut olsa ve o, umut ettiği şeye odaklansa da, nihai sonuç yalnızca kendisini ilgilendirmez. Bu örnekte vatanseverin umut ettiği sonucu yalnızca kendisi için istemediği ve umut ettiği şeyin diğer umut eden insanlarla kendisi arasında bir bağ oluşturduğu gözden kaçırılmamalıdır. Zira vatanseverin umudu, vatani ve esir arkadaşları ile kendisinin oluşturduğu bir bağa dayalıdır. Bu nedenle umutta bir kesinlik ve somutluk vardır ve kişinin kendisinin ölebileceği, vatanının özgürlüğe kavuştuğu günü görememe olasılığı bile hayal kırıklığı yaratmamaktadır. Böylece söz konusu durum, umudun hem bir kesinlik kazanabileceği hem de hayal kırıklıklarının üstesinden gelebileceği bir seçenek sunmaktadır.

Zira, koşulluluk (koşul koymak) kişinin kendisi için istediği bir sonuçla ilgilidir. Bu nedenle umut edilenin gerçekleşmemesi olasılığı kişi açısından her şeyini kaybetme anlamına gelebilir, ama umudun bir odak noktasının olması-vatanın özgürlüğe kavuşması gibi- umudun koşul öne sürmesi anlamına gelmez. Çünkü burada bizim için, 'hepimiz birlikte' düşüncesi hakimdir. Böylece mutlak umudun kesinlik taşıyabilmesi için açık bir yol bırakılmıştır.⁶⁵ Umudun, eğer biz (hepimiz birlikte) şeklinde ifade edilmiyorsa anlam ve değerini yitirecektir.

Kısacası Marcel'e göre, kendi üzerine odaklanan ve bireysel amaçlarına konsantre olan yalnız bir 'ben' seviyesinde umut varolamaz.⁶⁶ Daima 'biz' üzerine, yaşayan bir ilişki üzerine odaklanması sebebiyle umut, intersübjektiviteye bağlıdır. Daha açık bir ifadeyle umut, yeterince samimi bir biçimde komünyon tecrübesine giren bir ruhun *başırda bulunmasıdır*. Bu sebeple umut, yalnızca biz seviyesi ya da sevgi seviyesi diyebileceğimiz düzeyde olanaklı olmaktadır.⁶⁷ İnsan eğer intersübjektivitenin ışığı altında ise, kurtuluş umudundan söz edilebileceğini⁶⁸ sıklıkla belirten Marcel'e göre, kurtuluşu, kişinin bireysel kurtuluşu olarak anlamak yanıltıcı olacaktır. Kurtuluş umudu, kendimiz için, hepimiz için umut etmek dışında söz konusu olamaz.⁶⁹

Bu perspektiften bakıldığında bir vatanseverin kendisi göremeyecek olsa bile, ölümü kabullenip hala vatanının özgürlüğe kavuşmasını umut etmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak tam bu noktada bir başka soru zihinlere takılabilir. Ölümün eşliğindeki bir hastanın kendisi için bir şey istemeyerek koşulsuz ve mutlak bir umuda

⁶⁴ Godfrey, *a.g.e.*, p.109-110.

⁶⁵ Godfrey, *a.g.e.*, p.111.

⁶⁶ Marcel, *a.g.e.*, p.10.

⁶⁷ Marcel, *a.g.e.*, p.10.

⁶⁸ Marcel, *a.g.m.*, p.285.

⁶⁹ Marcel, *The Mystery of.....II.*, p.171.

yönelmesi mümkün müdür? Marcel'in bu soruya yanıtı, vatansever esirler örneğindeki vatanseverin vatani ve esir arkadaşlarıyla oluşturduğu 'umut bağı' anımsatır niteliktedir.

Marcel'e göre eğer insan, kendisini diğer insanlardan yalıtılmış ise, kendi ölümüne kayıtsız kalabilir. Uzun bir uykuya kendisini hazır hissedebilir. Ancak söz konusu olan sevilen birinin ölümü ya da kişinin kendisinin ölümünün sevenlerinde yaratacağı üzüntü olunca durum değişir.

Ölümüm başkalarıyla ilişkim ve benim ölümümün muhtemelen onlarda yaratacağı üzüntü düşünüldüğünde benim için özel bir önem kazanır.⁷⁰ Yani sorun intersübjektivite düzlemine yerleştirildiğinde durumun değiştiği görülür.

Başka bir deyişle bu adımda cevaplanması gereken soru şudur: Her şey kendisini umutsuzluğa iterken kişinin –örneğin ölüm döşegindeki bir hastanın-umut edebilmesi ya da edememesi elinde midir?* Marcel'e göre "her insanın kişisel gerçekliğinin intersübjektif"⁷¹ olduğu hatırlanarak soru somut intersübjektivite düzleminde değerlendirildiğinde bu sorunun tabiatının tamamıyla farklı bir niteliğe büründüğü görülür.

⁷⁰ Marcel, *a.g.m.*, p.284.

*Bu bağlamda nedenlere bağlı olarak mı umut ediyoruz; yoksa nedenler yetersizken ya da ortada herhangi bir neden yokken umut edilebilir mi? gibi bir soru zihinlere takılabilir. Şüphesiz 'umut etme' ve 'nedenleri değerlendirmeye' aynı düzlemde bulunuyorlarsa bu durumda kişi umut etmemelidir ya da umut etmeyebilir sonucuna ulaşırız. Ancak 'umut' ile 'nedenleri değerlendirme' farklı düzlemlerde yer alıyorlar ise o zaman umut etmenin tamamen mantık dışı ya da fideistik olduğu ve bu durumda da her türlü koşul altında umut etme hakkına sahip olduğumuz gibi bir sonuca ulaşırız. Marcel bu bağlamda oğlunun ölüm haberini alan bir anneyi örnek verir. Cesedi bulan ve onu gömen tanıklar tarafından oğlunun öldüğü kesin bir dille doğrulanmasına rağmen, oğlunu tekrar görme umudunda ısrar eden bir anne düşünün. Tanığın, oğlunun hayatta olduğunu umut edebilmesi için hiçbir nedeninin olmadığını söylemesine rağmen, annenin 'John'un geri dönmesi mümkündür' şeklindeki umudu objektif bir yargı olarak ifade edilmesi halinde biz haklı olarak, hayır objektif olmak gerekirse 'onun geri dönmesinin imkansız olduğu kabul edilmelidir' diyebiliriz. Ancak böylesi kabul edilebilir olmayan bir yargının temelinde annenin gerçekleri görmesini engelleyen bir sevgi vardır. Şüphesiz böyle bir durumda annenin umut etme ve sevmeye hakkını tartışmak absürd olacaktır. Zira sevginin tartışma konusu olması mümkün değildir. Ancak öte taraftan annenin böyle bir durumda 'oğlunun geri dönmesi mümkündür' ifadesi kabul edilebilir bir yargı mıdır? Marcel'e göre burada söz konusu olan ifade, öngörüye ve olasılıklara dayalı bir değerlendirme sonucundaki bir yargıya ne denli yakınsa umut etmek için neden olmadığı düşüncesi o denli etkilidir. Daha açık bir ifadeyle, annenin oğlunun döneceğine dair tahmin gücü bencil bir sevgi yani istek niteliğindeki bir sevgiden kaynaklanıyorsa tahmin ancak tahmin eden kişi için gerçekleşebilecek bir sonuçtur. Marcel'e göre eğer umut, isteklerimin ve isteklerime dair hesaplarımın toplamından ibaret ise istek, açgözlü olduğu için kişi olasılık hesaplamaları sonucunda nedenleri yetersiz görmesi halinde umut edemez. Burada belirli bir şey için umut edildiği ve onun gerçekleşmemesi sonucunda hayal kırıklığına düşüldüğü görülür. Ancak sevgi, isteğe dayalı bir sevgi olmayıp gerçek bir sevgi ise, oğlunun dönmesini bekleyen anne yalnızca kendisi için bir beklenti içinde değildir. Hatta beklentisinin yerine gelmesini umutsuzluğa kapılmamasının koşulu olarak belirlemez. Sevginin koşulsuz bir niteliği olduğunun farkındadır. Sevgisi kendisi ve oğlu yani 'biz' üzerine odaklaşmıştır. Burada 'kendimiz için umut etmek' söz konusudur. Böyle bir durumda umut etmek yalnızca sonucu değiştirmekle kalmaz, nedenler yetersiz olsa da insana umut etme hakkı tanır. Kısacası umut düzlemi ile nedenleri, olasılıkları, hesaplama düzlemini birbirinden ayırmak gerekir. Eğer 'umut etmek' 'neden' ya da 'olasılık' değerlendirmelerine dayandırılırsa nedenler yetersiz olduğunda insan umutsuzluğa mahkum olur. (G. Marcel, *Homo viator* 63-66; Joseph J. Godfrey, *A Philosophy of Human Hope*, s. 121-124.)

⁷¹ Marcel, *The Mystery of.....,II.*,p. 161

Umutsuzluğa düşen bir komşusunun kendisine ‘tüm çıkış yolları kapalıymış gibi görünürken umut etmemin benim elimde olduğunu mu düşünüyorsun?’ sorusunu sorması halinde Marcel, şu yanıtı vereceğini belirtir:

Bu soruyu bana soruyor olman...olgusu (bile) aslında kendi hapisneden ilk kaçış denemesidir. Gerçekte bana sorduğun basit bir soru değildir; bana yönelttiğin bir başvurudur ki bu başvuru karşısında ben yalnızca, sen sadece bana güvenmekle kalma, aynı zamanda sakın pes etme, sakın teslim olma, mütevazı bir şekilde, bu umut senin içinde yaşıyormuş gibi davran; ve her şeyden önce bu umudu, kim olduğu önemli olmaksızın ifade etmeye çalış ve bu sayede seni mahveden bu takıttan kurtul...⁷² Bu örnekte dikkat çekici olan husus, sorunun komşuluk ilişkisi temele alınarak intersübjektif bir düzlemde değerlendirilmiş olmasıdır.

Zira Marcelci ontolojide varlık (varoluş) olarak benin sırrını ancak aracısız ve somut bir tecrübe olan, samimiyet esasına dayanan bağlanma ve sadakat edimi aydınlatabilmektedir. “...Bağlanma, iyi formüle edilmemiş olabilen fakat şu veya bu şekilde zaruri olarak belirlemek mecburiyetinde olan bir çağrıya devamlı bir cevap olarak anlaşılmalıdır.⁷³ Bağlanma edimi doğal olarak, başkasına yönelir. Eğer ben’e yönelik bir çağrı ya da ihtiyaç olmasaydı bağlanma edimi de olmayacaktı. Ben’e yönelik böyle bir çağrı olması ve onun bu çağrıya olumlu yanıt verebilmesi durumunda ‘ben’ ve ‘sen’ aynı anda samimi duygularla birbirini keşfedebilme ve bir komünyon oluşturabilme imkanı bulabilirler. Böylece başkasının benim için, benim de onun için bir ‘sen’ haline geldiğimiz doğrudan ve sırlı bir ilişki oluşur. Böyle bir ilişki, kişinin hem kendi dışındakine karşı samimiyetle hazır bulunduğunu hem de kendisini tam olarak vererek bir ilişkiye katılabileceğini gösterir. Bir sır olarak komünyonun gerçekleşmesinde şüphesiz bir sır olarak sevgi merkezi bir role sahiptir.

‘Ben’ ile ‘sen’ arasındaki karşılıklı ilişki esas itibarıyla bir diyalog niteliğindedir. Dolayısıyla yukarıdaki örnekte komşusu ile diyalog halindeki umutsuz kişi, bu diyalog esnasında yalnızca hakkında konuşulan ve soru sorulan bir obje olmaktan çıkmakta ve aynı anda kendisini soyutlamış olduğu insanların dünyası ile yeniden canlı bir ilişki içine girmektedir.⁷⁴ Yakınlık, sevgi, samimiyet esasına dayalı olan intersübjektif ilişkiler, kişinin kendi kendisiyle ilişkisini bir kez daha değerlendirebilmesine, iç tutarlılığını yakalayabilmesine ve olumlu bir bakış açısına ulaşarak kendi durumunu teslim olmadan kabul edebilmesine imkan vermektedir.

Böylece tek üzüntü kaynağının yalnızlık olduğunu düşünen Marcel’in, intersübjektivite umuda, umut da intersübjektiviteye bağlıdır⁷⁵ biçimindeki ifadesinin anlamı bu örnekte daha belirgin bir hale gelmektedir. Bu örnekte umutsuz kişinin sorusunun muhatabı olarak herhangi bir yorumcu (ya da seyircinin) yerine kendisiyle alış veriş halinde olan komşusunun seçilmesi olaya farklı bir boyut kazandırmaktadır. Çünkü burada, temelinde yakınlık, samimiyet ve sevgi olan bir ilişki söz konusudur. Marcel’e göre, “...birini sevmek demek, tanımlanamayan ve öngörülemeyen bir şeyi ondan...beklemek demektir...Evet, paradoksal gibi görünse de (bir şey) beklemek bir biçimde (bir şey) vermek demektir; fakat zıttı da en az bunun kadar doğrudur; .....Biz

⁷² Marcel, *a.g.m.*, p. 285.

⁷³ Reneaux, *a.g.e.*, s.89.

⁷⁴ Marcel, *a.g.m.*, p. 285.

⁷⁵ Marcel, *a.g.m.*, p.285.

yalnızca veren ve alan arasında var olan etkileşimin olduğu yerde tüm tinsel yaşamın bir belirtisi olan bu alış verişin olduğu yerde umuttan söz edebiliriz.⁷⁶

Bu sebeple intersübjektivite düzeyinde değerlendirildiğinde Marcel, kendi ölümünü bekleyen kişinin bile mutlak umut duyması için önünde hiçbir engel olmadığını düşünür. Başka bir deyişle, ölüm ona göre, mutlak umudun bir sıçrama noktasıdır. Ölümden yoksun olan bir dünyada umudun gerçek anlamını bulamayacağını düşünen Marcel, ölümün getirdiği umutsuzluklardan ise sevgiyle kurtulacağımızı belirtir. Böylece Marcel, ölüm, umut ve sevgiyi iç içe değerlendirir. Sevgi, ölümün bir son oluşunu reddetme kudretidir. Sevilen bir varlığın ölümle yok edilemezliği, ben ve sevdiğimin bir bütün olarak kalacağımıza duyulan güvende temellenir ve aramızdaki bağın ölümle yok edilemeyeceği esasına dayanır. Böylece Marcel'e göre, umuda ayrılmazcasına bağlı olan sevgi, "ölüme karşı ontolojik bir denge"⁷⁷ oluşturur.

Kendimiz İçin, Sana Umut Bağlarım

Marcel, umudun kişisel ben'in ötesine uzanacak bir biçimde sonsuza açılmak yerine kendi üzerine kapanması halinde daralıp yapısının bozulacağını ifade eder. Ontolojik düzen, katılımcı olmak esasına dayandığı için⁷⁸ bu düzende kendini başkalarına açık tutmak, hazırda bulunmak, angaje olabilmek ve başkalarına güvenmek, kendini kişi olarak geliştirebilmenin biricik yoludur.

Bu perspektiften bakıldığında umut, varlığın nihai sırrı karşısında kozmik bir açıklık olarak ifade edilebilir.⁷⁹ Ancak Marcel umuda yönelik değerlendirmelerinde özellikle, umudun gerçek formülünün 'kendimiz için sana umut bağlarım' ifadesinde gizli olduğunu belirtir.

O, 'kendimiz için, sana umut bağlarım' ifadesinin, umut etmek fiilinin hala karışık ve belirsiz bir biçimde yansıttığı edimi en uygun dile getiren ifade olduğunu vurgulamakla beraber⁸⁰ söz konusu ifadenin bazı yanlış anlamalara imkan verebilme olasılığını da gözden kaçırmaz.

Öncelikle bu ifadedeki birinci tekil şahıs zamiri olan 'ben' üzerine aşırı vurgu yapmaktan kaynaklanan tehlikelere karşı bizi uyararak Marcel, '(ben) umut bağlarım' ifadesinin süjesinin "arzunun süjesi olan egoya indirgenemeyeceğini"⁸¹ ve söz konusu süjenin her türlü iddiayı dışladığını belirtir. Bu açıdan bakıldığında umudun her tür iddia ya da meydan okumadan yoksun olan sessiz bir alçak gönüllülük ile kendini gösterdiği söylenebilir.

Öte yandan 'kendimiz için sana umut bağlarım' ifadesindeki, kendimiz (biz) çoğul bir ifadedir ve kendi kendimle*, benim başkasıyla ya da bu varlıkların başka varlıklarla oluşturduğu tinsel bir birliği içerir. Biz alanı, kişiler içi, kişiler arası ya da

⁷⁶ Marcel, *Homo Viator*:.....p. 49-50.

⁷⁷ Marcel, *a.g.m.*, p. 284.

⁷⁸ Marcel, *Homo Viator*:.....p. 10.

⁷⁹ Sam Keen, *Gabriel Marcel*, John Knox Press, Richmond, Virginia, 1967, p. 40.

⁸⁰ Marcel, *Homo Viator*:.....p.60.

⁸¹Gabriel Marcel, *Existential Background of Human Dignity*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1963, p.142

* Marcel, kişinin kendi kendisiyle nasıl bir birliklik oluşturacağı sorusunun anlaşılması oldukça zor olan bir konu olduğunu belirtmektedir.

toplumlar arası olabilir. Burada önemli olan umudun 'biz' alanında yani kardeşçe bir düzen içerisinde yaşayabilme imkanının olmasına dikkat çekilmesidir.

Diğer taraftan söz konusu ifadede altı çizilmesi gereken bir başka husus, senin hangi düzeyde (empirik sen ya da Mutlak Sen) değerlendirileceğidir.

Vatansever esirin vatanının özgürlüğe kavuşması yolundaki hissini paylaştığı diğer vatansever esirlerle ilişkisini ya da ölümün eşliğindeki kişinin kendi kendisiyle içsel bir bağ kurmasına imkan veren komşusuyla diyalogunu hatırlayacak olursak, bu örneklerin 'ben' 'sen' ilişkisi çerçevesinde, intersübjektif düzlemde şekillendiği görülür. Marcel'e göre, başkasını 'o' olarak incelemek, onun niteliklerinin sayım dökümünü yapmak, onu sorgulamak, onu bir obje olarak incelemektir. Oysaki onu bir 'sen' olarak incelemek, bir sevgi bağı temelinde onun özelliklerini tanımayı ve hazırda bulunuşunu fark etmeyi gerektirir. Bu çerçevede hemen hemen bir objeymiş gibi karşılaştığım birisi ortak ilgi ve tecrübelerle sahip olduğumuz anlaşıldığında 'benim için' bir 'sen' haline dönüşmektedir. Ancak Marcel'e göre, karşıdaki insanın her zaman için tarafsız objektivite alanına geri dönme olasılığı mevcuttur. İnsani eksikliklerden kaynaklanan düş kırıklıkları 'empirik sen'e olan güvenimi sarsabilir ya da sevgiye dayalı olması açısından önem taşıyan ilişkimiz zaman içinde 'birine umut bağlama' biçimine dönüşerek bozulmaya uğrayabilir.

Böylece Marcel'e göre, 'birine umut bağlamak' beklenti sahibi olmak haline gelebilir. Ondan sonra da hakkımı elde etmek yani 'hesap yapmak' ve nihayet 'iddia etmek' ya da 'talep etmek' biçimini alabilir. Marcel'e göre umut felsefesinin karşısına sürekli çıkan bu türden güçlükler saf ve sırlı olan bir ilişki yerine, şüphesiz daha kavranılabilir fakat aynı zamanda da ontolojik içerik açısından çok daha yetersiz olan sonraki bir ilişkiyi koyma eğiliminden⁸²kaynaklanır.

O halde empirik bir sen, zaman zaman benim güven duygumu sarsabileceği için bu durumda ben bu türden bir şüphe ya da güvensizliğe düşmeyeceğim kendisi hakkında güven ve imanımı mutlak hale geldiği bir varlık fikrine ulaşıyorum; öte yandan "...en azından bir şüphe ya da güvensizlik hissine düşersen onu büsbütün reddederim.... İşte bu Mutlak Sendir. Şu açıktır ki bir iman...edimi olmaksızın onu savunmam mümkün değildir."⁸³ Zira iman, Mutlak Sene tüm benliğimle bağlılığımdır.

Görüleceği üzere umudun taslağını oluşturmaya çalışırken insani eksikliklerden kaynaklanan düş kırıklıkları Marcel'i bir sır olarak komünyon düzeyinden (empirik senlerle kurduğu ilişkilerden hareketle) bir sır olarak aşkınlık düzeyine (Mutlak Sen ile kurduğu ilişkiye) yönlendirmiştir.

Bu çerçevede Marcel'in 'sen' hakkındaki en kesin ifadelerinden birini *Homo Viator* adlı yapıtında görebilmek mümkündür.

Sana-kendimiz için (ifadesinde); umut edimi hakkında yalnızca en ısrarcı refleksiyonun keşfedebileceği nihai sonuç olan bu 'sen' ve bu 'biz' arasındaki yaşamsal bağ nedir? **Senin*** bir biçimde benden bana ya da birinden diğerine ya da bu varlıklardan diğer varlıklara bizi bir arada tutan birliğin garantisi olduğu cevabını

⁸² Marcel, *Homo Viator*:.....p.56.

⁸³ Godfrey, *a.g.e.*, s .209.

* Buradaki '**Sen**' ile 'Mutlak Sen' yani Tanrı kastedilmektedir.

vermemiz gerekmez mi? Zaten var olan bir birliği dışarıdan güvence altına alan ya da doğrulayan bir garantiden öte, o bütünü tek olana bağlayan çimentodur.⁸⁴

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere 'kendimiz için umut eden 'ben' ile 'empirik sen (senler)' arasındaki yaşamsal bağ olarak büyük harfle yazılan 'Sen' yani 'Mutlak Sen'den söz edilmektedir. Yani Mutlak Sen, benimle diğer varlıklar arasında oluşan ve devam etmesini dilediğimiz komünyonun sürekliliğinin güvencesi olmaktan da öte bir anlam ifade etmektedir.

Böylece 'Sana umut bağlarım' ifadesinde, empirik senlerin yanı sıra, 'ben' ile empirik senler arasındaki hayati bağlantı olarak Mutlak Sen de söz konusu edilmektedir.⁸⁵ Başka bir deyişle, komünyon düzeyindeki her koşullu umut örneği bizi kendi ötesine koşulsuz umudun temelini oluşturan Mutlak Sene yöneltecektir. Mutlak Sen ile mutlak umut arasında doğrudan bir ilişki vardır. Zira Mutlak umudun kaynağı sonsuz varlık olan Mutlak Sendir.

Umudun Ontolojik Anlamı

Marcel, önem dereceleri itibarıyla farklılık gösteren pek çok umut türünden söz etse de, kişinin yaşamında nihai farklılık yaratacak olan umutları dikkate alıp aşk, sadakat ve güven gibi umudun da gerçek anlamını metafizik düzeyde bulabileceğini düşünür.

Ona göre umut, kaynağını Mutlak Varlıktan alır. Bu onun ontolojik derinliğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla "umut üzerine düşünmek muhtemelen *aşkamlık* teriminin anlamını kavramamız için en aracısız yoldur, çünkü umut pınardır, bir körfezin taşkıdır."⁸⁶ Bu durumda "umudun körfezlerinin tamamıyla görülebilir dünyanın sınırları içerisinde bulunmadığını"⁸⁷ çok ötelere uzandığını fark edebilmek gerekir. Dolayısıyla aşk, sadakat ve umut gibi edimlerin Marcel felsefesinde hem kişiyi kuşatan hem de onu aşan sınırlar olması tesadüfi değildir. Umut, aşk ve sadakat gibi kişinin komünyon düzeyindeki sen ile samimi ilişkiler kurmasına imkan veren etik değerler olmalarının yanı sıra, kişiyi Varlık Sırrına taşıyan ontolojik değerler olma özelliğine de sahiptirler.

Marcel felsefesinde umudun ontolojik konumunu belirleyen şey, koşulların tümünü geride bırakacak şekilde aşan ve mutlak olan bir imandan ayrılmayan her tür tasarımın ötesinde mutlak umudun olmasıdır.

Bu bağlamda Marcel, mutlak umudun kaynağı konusunda net bir ifadeyle şunları söyler:

Mutlak umudun fışkırdığı tek olası kaynağın altı bir kez daha çizilmelidir. O, sahip olduğu her şeyi kendisine borçlu olduğunun ve kendisine karşı her ne olursa olsun herhangi bir biçimde koşul öne süremeyeceğinin bilincinde olan bir canlının Sonsuz Varlığa bir yanıtı olarak görünür.⁸⁸ Bu sonsuz varlık Mutlak Sen yani Tanrıdır. Bir şey istemekten daha çok, o şeyde ısrar etmek anlamına gelen koşul öne sürmek, bir bakıma ben umutsuzluğa hazırım demektir. Bu, istediğim şey gerçekleşmediği takdirde umutsuzluğa düşmekten başka seçeneğimin olmadığı anlamına gelir.

⁸⁴ Marcel, *Homo Viator*:.....p.60-61.

⁸⁵ Godfrey, *a.g.e.*, s .209.

⁸⁶ Marcel, *Being*:.....p.79.

⁸⁷ Marcel, *a.g.e.*, p.77.

⁸⁸ Marcel, *Homo Viator*:.....p.46-47.

Marcel'e göre, 'umutsuzluğun temelinde daima gerçeklik alanında inanabileceğim hiçbir şey yoktur, yaşam anlamsızdır' kabulü gizli olduğundan, bu perspektiften bakıldığında umutsuzluğun anlamı "Tanrının benden uzaklaştığını söylemek değilse nedir?"⁸⁹ Yani umutsuzluk Kierkegaard'ın ifade ettiği gibi, sonlu ile Sonsuz olan arasındaki sevgi bağının kopması ya da gevşemesidir. Marcel, sevgi ile yapılmayan şeylerin uzun vadede sevgiye karşı yapılmış olarak kabul edileceğini ve sona ereceğini belirtir. Bu sebeple sevgiden yoksun bir kişi için umut mümkün olamaz.

O halde nerede sevgi var ise, ancak orada umuttan söz edebiliriz. Zira, bu sevgi bir realite içerisinde şekillenir. O realite olmazsa zaten sevgi de şekillenemez. Sevginin var olduğu yerde artık umudun yalnızca sübjektif bir dürtü olduğunu iddia etmek ise doğru olmayacaktır. Aksine o, sayesinde bir yaratım ediminin gerçekleştirildiği sürecin yaşamsal bir yönüdür.⁹⁰

Marcel'in bu ifadeleri de açıkça göstermektedir ki, umudun yalnızca sübjektif bir eğilimden ibaret olduğunu ve muhtemelen pek çok kişinin zaman zaman kabul edebileceği gibi umut etmenin sadece umut eden insan için bir farklılık yaratabilen faydalı bir dürtü olduğunu söylemek mümkün değildir.

Marcel, günümüzde pek çok insanın, insan ilişkilerindeki duyarsızlığını aşk, umut ve güven duygularını yitirmiş olmalarına bağlayarak bu çerçevede umutsuzluğu 'günah' ile ilişkilendirir.

Umut, 'hazırda bulunma' (kendini başkalarına samimi olarak açabilme) tecrübesi ile yakından ilgilidir. Başka bir deyişle, umudun hazırda bulunma tecrübesinin sürekliliği ya da yayılımı olduğu söylenebilir. Marcel 'hazırda bulunmama'nın içsel bir isteksizlik durumu olduğunu düşünerek, böyle bir yaklaşımın yabancılaşmaya katkıda bulunduğunu hatta intiharla sona erebileceğini belirtir. 'Hazırda bulunmayan' insan, kendisini başkalarına kapayan, kendi içinden engellenmiş bir insandır. O, imkanlarını ve kaynaklarını kendisiyle sınırlı gördüğü için bunlar tükenirse geriye hiçbir şey kalmayacağını düşünerek, problematik dünyaya umutsuzca teslim olmuştur. Kişinin, sevgiyi, sadakati ve güveni muhatabına tüm samimiyetiyle sunabileceği en değerli armağanlar olarak gören Marcel için, kendi üzerine kapanmakta ısrar eden ve intersübjektif ilişkilere direnen bir insanın durumu ancak günah (günahkarlık) kavramıyla dile getirilebilir. Zira Tanrıya bağlılığın, bir anlamıyla yaratılmış olanın değerinin onaylanması anlamına geldiği düşünülecek olursa, insana bağlılığın aynı zamanda Tanrıya da bağlılık anlamına geldiği anlaşılır.

Bu perspektiften hareketle Marcel, imanı da 'hazır bulunma' ve 'bağlanma' tecrübesiyle ilişkilendirerek değerlendirir. İman, koşulsuz umudun mutlak açılımı ve yayılımından ayrı düşünülemez. Marcel'e göre her kişisel ilişki, bir 'başvuru-cevap' esasına dayanır. Bu sebeple Mutlak Varlığa tüm samimiyetimle bağlandığım, son derece kişisel bir tecrübe olan iman, aynı zamanda Mutlak Sene bir yanıttır. Tanrı, insan varlığının derinliklerinde daima hazır bulunduğu için iman bir bakıma Sonsuz Varlığın hazır bulunuşuna karşılık, inananın koşulsuz aşk, sadakat ve umut gibi değerlerle ona yönelimi anlamına gelir. Başka bir deyişle koşulsuz aşk, sadakat ve umut kendimi reddetmeksizin reddedemeyeceğim, bendeki Varlığın onaylanması demektir. Böylece iman, en 'koşulsuz bağlanma' ile en 'derin bekleyiş' ve 'hazır bulunma'nın

⁸⁹ Marcel, *a.g.e.*, p. 47.

⁹⁰ Marcel, *a.g.e.*, p.57-58.

birleştiği düzeydir.⁹¹ İman, şüphesiz inanan ile Mutlak Varlık arasındaki özgürlük esasına dayalı bir ilişkidir. Bu ilişkide umut etmek yalnızca kaynağını özgürlükten almakla kalmayıp, özgürlüğe imkan da vermektedir.

Bu çerçevede en özgür insanın en fazla umut eden insan olduğunu söylemek, her şeyden önce bu insanın varoluşundaki derinliği en fazla kavrayabilen insan olduğunu söylemektir.⁹² Böylece o, özgür bir varlık olarak hazır bulunduğu ve evetlediği ya da reddettiği ve bağlarını kopardığı Varlığa göre kendi anlam ve değerini belirleme imkanının kendisine bağlı olduğunun farkındadır. Bu sebeple Marcel'e göre, umutsuzluğun gerçekte günah olduğunu fark etmedikçe, kendi anlam ve değerimizi gereği gibi kavrayabilmemiz mümkün olmayacaktır.

Sonuç olarak, Gabriel Marcel bir umut filozofudur. Onun felsefesinin ana teması umuttur. Marcel, umudu sübjektif bir eğilime ya da dürtüye indirgeme girişimlerini göz önüne alarak umudun 'ontolojik derinliğini' gösterebilmek amacındadır. Diğer bir deyişle, umut ile insan tecrübesinin ontolojik boyutu arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir.

Marcel'e göre insan, oluş halinde olan, somut bir durumdan bir diğerine geçecek surette daimi seyir halindeki 'gezgin bir varlık', bir homo viator'dur.

Homo viator bir umut insanıdır. Umudun, onun yolculuğunun zorunlu bir ögesidir. Ruh için umudun hayati bir unsur olduğunu ifade eden Marcel, 'yaşayan bir organizma için soluk alıp vermek ne ise, ruh için de umudun aynı şey olduğunu' söyler. Umudun, ruhun özünü oluşturur. Marcel felsefesinde umut, şimdiki zamanı etkilemekle birlikte şimdiki zamanla sınırlı kalmaz. Çünkü yalnızca ve yalnızca ruh, mutlak umudun kaynağına, İlahi Gerçekliğe yönelebileme imkanına sahiptir. Bu sebeple Marcel'e göre, 'kurtuluş' ya da 'kayboluş' seçenekleri insanın (ruhun) önündeki imkanlardır. İnsan, bir obje düzleminde değil, bir varlık düzleminde değerlendirilebileceği için onun kaybının tümüyle kayıp, kazanılmasının ise gerçek bir kurtuluş olduğu söylenebilir. Kurtuluş yolu, Varlık Sırrını koşulsuz umut, aşk, sadakat ve güven gibi değerlerle tanımaya götüren metafizik bir yoldur. Daha açık bir ifadeyle aşk, sadakat, güven gibi umut da Varlık Sırrına bir katılım biçimi olduğu için, o insan varoluşunun anlam ve derinliğinin de bir göstergesidir.

Ancak Marcel felsefesinde kurtuluşu (kurtuluş umudu) kişinin kendi bireysel kurtuluşu biçiminde anlama yönündeki her eğilim yanıltıcıdır. Zira kurtuluş umudu, ancak intersübjektif bir düzlemde 'hepimiz birlikte' temeli üzerinde anlaşılabilir durumdadır.

Bu bağlamda kişinin umut ve umutsuzluk arasında özgürce yapacağı bir seçim, onun kurtuluşu ya da kayboluşu yani kendini gerçekleştirme yolunda ileri ya da geri adımı anlamına gelecektir. Zira umut, kişinin kendini gerçekleştirme yolundaki bir onayıdır. Umudun, Varlığın nihai sırrı karşısında kozmik bir açıklık olduğu kadar kendisine yönelik çağrıya bir yanıttır da. Dolayısıyla umut ile 'hazırda bulunma' ve 'bağlanma' tecrübesi arasında ayrılmaz bir bağ vardır. Bu suretle kişi, evetleyerek kendisine yöneldiği ya da reddederek yollarını ayırdığı Varlığa göre kendi ontolojik anlam ve değerini fark edebilme ya da kendini inkar edebilme gücüne sahiptir. Sonlu olan ile Sonsuz olan ilişkisi de yani iman edimi de Marcelci ontolojide intersübjektif bir

⁹¹Keen, *a.g.e.*, s.114.

⁹²Marcel, *Existential Background*.....p. 147.

ilişkidir. Dolayısıyla Marcel felsefesinde felsefe ile teolojinin sıkı bir ilişki içinde olduğu açıkça görülür. Yani iman edimi de kişisel bir bağlanma ve bir yaşam biçimi olması sebebiyle inanmama seçeneği de imkan dahilinde olan özgür bir varlığın inanarak Mutlak Varlığa açılması olarak değerlendirilmek durumundadır. Mutlaklık Tanrının mevcudiyetinin bir belirtisi olması sebebiyle, mutlak (koşulsuz) aşk, sadakat, güven ve umut da ancak Tanrıya yani Mutlak Senedir. Mutlak anlamda umut eden kişi, hiçbir koşul öne sürmediği için olası hayal kırıklıklarının karşısında umutsuzluğa düşmeksizin mutlak güven duygusuyla teslimiyet halindedir. İşte bu sebeple ‘umut, ...bizatihi Aşk olan bir dosta bir tür çağrı aynı zamanda çaresiz bir başvurudur. Umudun temelini teşkil eden doğa üstü öge kendi aşkın doğası kadar açıktır. Çünkü umut tarafından aydınlatılmamış doğa, bize yalnızca uçsuz bucaksız ve acımasız bir tür muhasebe yeri gibi görünecektir.’

Kaynakça

- David West, *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*, (Çev. Ahmet Cevizci), Paradigma Yay. İstanbul, 1998.
- Gabriel Marcel, *Metaphysical Journal*, (Tr. Bernard Wall), Henry Regnery Co, Chicago, 1952.
- Gabriel Marcel, *Homo Viator: Introduction to a Metaphysic of Hope*, (Tr. Emma Craufurd), Harper and Brothers, New York, 1962.
- Gabriel Marcel, *Existential Background of Human Dignity*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1963.
- Gabriel Marcel, *Philosophical Fragments*, (Tr. Viola Herms Drath), University of Notre Dame Press, Indiana, 1965.
- Gabriel Marcel, *The Philosophy of Existentialism*, (Tr. Many Harari), The Citadel Press, New York, 1967.
- Gabriel Marcel, "Desire and Hope"; *Readings In Existential Phenomenology* (Ed. N. Lawrence, D. O'Connor), Prentice-Hall, 1967.
- Gabriel Marcel, *Presence and Immortality*, (Tr. Michael A. Machado), Duquesne University Press, Pittsburgh, 1967.
- Gabriel Marcel, *Being and Having*, (Tr. Katharine Farrer), Dacre Press, Westminster, 1997.
- Gabriel Marcel, *Mystery of Being II*, (Tr. G.S. Fraser), St. Augustine's Press, Indiana, 2001.
- H.J. Blackham, *Altı Varoluşçu Düşünür*, (Çev. Ekin Uşşaklı), Dost Kitabevi Yay. Ankara, 2005.
- J. E. Grady, "Marcel and Hope: Loyalty and The Person", *Journal of The British Society or Phenomenology*, Vol.4 No.3, October-1973.
- Joseph J. Godfrey, *A Philosophy of Human Hope*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1987.
- Martin A. Bertman, "Gabriel Marcel on Hope", *Philosophy Today*, Vol XIV, Num.2/4, Summer 1970.
- Roger Reneaux, *Egzistansiyalizm Üzerine Dersler*, (Çev. Murtaza Korlaelçi), Erciyes Üniv. Yayınları, Kayseri, 1994.
- Sam Keen, *Gabriel Marcel*, John Knox Press, Richmond, Virginia, 1967.
- Sören Kierkegaard, *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*, (Çev. M. Mukadder Yakupoğlu), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1997.